ชายแดนใต้/ปาตานีกับการเลือกตั้ง 2566 : อัตลักษณ์ เงินตรา และการเปลี่ยนผ่าน?

อิมรอน ซาเหาะ [1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ปรากฏในระหว่างการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการเมืองไทยในระดับชาติโดยเฉพาะการก้าวขึ้นมาของพรรคก้าวไกลในฐานะผู้ที่ได้รับที่นั่งในสภามากที่สุด แม้ว่ากระแสของพรรคก้าวไกลอาจจะไม่สามารถไปสู่พื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีจนมีผู้สมัครได้รับเลือกเข้าสภา แต่พบปรากฏการณ์และพลวัตที่สำคัญของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีในห้วงการเลือกตั้งเช่นเดียวกัน จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยที่พบว่า มีประเด็นสำคัญเกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ประกอบด้วย อัตลักษณ์ของผู้คนชายแดนใต้/ปาตานีกับการหาเสียง ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมุสลิม ความเป็นมลายู ความเป็นผู้หญิงหรือความเป็นคนรุ่นใหม่ รวมไปถึงการพบว่าข้อถกเถียงว่าด้วยความสำคัญของเงินกับการเป็นผู้สมัครในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ก็ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงที่สำคัญ และพบว่ามีข้อสังเกตความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการขับเคลื่อนของผู้ที่เคยทำงานในหน่วยงานภาคประชาสังคมในการเมืองเพิ่มขึ้น การเกิดขึ้นของพรรคเป็นธรรม รวมไปถึงการเห็นรูปแบบการหาเสียงที่เน้นนำเสนอนโยบายในเวทีดีเบตต่างๆ

คำสำคัญ: ชายแดนใต้, การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566, การเมืองเชิงอัตลักษณ์, นักการเมือง

Received: 6 June 2023 Revised: 26 June 2023 Accepted: 28 June 2023

[1] เจ้าหน้าที่/นักวิจัย ประจำสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ถ.เจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: imron.s@psu.ac.th

Pa(t)tani and general election 2023: Identities, Money, and Transition?

Imron Sahoh[2]

Abstract

This research aims to analyze the key issues that emerged during the 2023 elections in the southern border region/Patani. The 2023 election brought about notable transformations in Thai Politics on a national scale, particularly marked by the ascendancy of the Move Forward Party as the most prominent contender in the House of Assembly. Although the influence of the Move Forward Party did not culminate in triumph in the southern border area of Patani, the election period revealed significant phenomena and dynamics within this region. Employing a qualitative research approach involving data collection and analysis, the study yielded crucial findings pertaining to the Deep South/Patani area, encompassing the intricate dimensions of identity such as religious affiliation, ethnicity, gender, and youth. Moreover, the discourse surrounding the significance of financial resources as a prerequisite for candidacy in the southern border area of Patani remains a central point of contention. Furthermore, compelling observations regarding transformations at the regional level, including the growing engagement of former civil society actors in the realm of politics, the emergence of the Party of Justice, and the perceived trend of policy-focused campaigning in various debates have come to light.

Keywords: Deep South, 2023 Election, Identity Politics, Politician

Received: 6 June 2023 Revised: 26 June 2023 Accepted: 28 June 2023

[2] Researcher at The Center for Conflict Studies and Cultural Diversity (CSCD), Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University. 181 Jalearnpradit Rd, Rusamilae, Muang, Pattani 94000.
Email: Imron.s@psu.ac.th

บทนำ

การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2557 ด้วยกฎกติกาในการเลือกตั้งในครั้งนั้น จึงก่อให้เกิดการสืบทอดอำนาจของรัฐบาลที่มาจากพรรคพลังประชารัฐ และส่งผลให้ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นเวลา 4 ปี ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าวพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งมาเป็นอันดับที่ 1 ไม่อาจจัดตั้งรัฐบาลได้ เนื่องจากเงื่อนปมของรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภา 250 คนที่มาจากการแต่งตั้งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. เป็นเสียงสำคัญที่จะลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีในที่ประชุมรัฐสภา การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในพื้นที่ชายแดนใต้ด้วยเช่นกัน งานของ อิมรอน ซาเหาะ และยาสมิน ซัตตาร์ (2563) เรื่อง พลวัตความเคลื่อนไหวของนักการเมืองมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้ ชี้ชวนให้เห็นประเด็นสำคัญในการเลือกตั้งครั้งนั้นถึงพลวัตทางการเมืองที่สำคัญในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของพรรคประชาชาติ การมีนักการเมืองที่ผันตัวมาจากนักกิจกรรมที่ขับเคลื่อนงานเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่มากขึ้น ทั้งกลุ่มผู้หญิง กลุ่มเยาวชน และกลุ่มที่ขับเคลื่อนงานด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน นอกจากนั้นยังเห็นถึงการสนับสนุนของอดีตขบวนต่อสู้การบางกลุ่มที่หันมาสนับสนุนพรรคการเมือง นอกจากนั้นงานของสามารถ ทองเฝือ และเอกรินทร์ ต่วนศิริ (2563) ก็ยังชวนให้เห็นว่าการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 สำหรับพื้นที่ชายแดนใต้นั้นประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดปัตตานีที่ยังคงนิยมและเชื่อมั่นในตัวของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนเดิมแม้ว่าบางคนได้ย้ายพรรคไปสังกัดในพรรคการเมืองอื่นแทนแล้วก็ตามและพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจในทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ให้ห้วงเวลา 4 ปีของรัฐบาลพลเอกประยุทธ จันทร์โอชา คณะผู้วิจัยเห็นถึงพัฒนาการที่สำคัญของพื้นที่ชายแดนใต้ที่น่าสนใจ คือ กระบวนการพูดคุยสันติภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงจากพูดคุยสันติภาพกับองค์กรร่มมารา ปาตานี (MARA Patani) เป็นการพูดคุยสันติภาพกับขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (BRN) ที่มีอดีตผู้บังคับบัญชากองกำลังขึ้นโต๊ะพูดคุยด้วย โดยมีองค์กรจากยุโรปและประเทศมาเลเซียคอยอำนวยความสะดวก ทั้งนี้ มีข้อท้าทายที่สำคัญคือ การพูดคุยระหว่างฝ่ายไทยกับมาราปาตานีคืบหน้าไปมากพอสมควรแล้ว แต่เมื่อเปลี่ยนคู่พูดคุยก็ต้องเริ่มกระบวนการใหม่อีกครั้ง โดยปัจจุบันหลังเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีท่าทีที่จะเปลี่ยนคณะพูดคุยจากทั้งสองฝ่ายอีกครั้ง นอกจากนี้ยังพบข้อท้าทายเมื่อกระบวนการสันติภาพที่นำโดยทหาร ประกอบกับปัจจัยแวดล้อม ทั้งสถานการณ์โควิด-19 สภาวะเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศทำให้เกิดสถานการณ์ที่อาจส่งผลต่อความคืบหน้าของกระบวนการสันติภาพ เช่น การปิดล้อมตรวจค้น หรือ การจำกัดบทบาทของตัวแสดงต่างประเทศ เป็นต้น

ด้วยสถานการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นส่งผลให้การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 มีความตื่นตัวทางการเมืองทั้งในส่วนของประชาชนและพรรคการเมือง โดยเฉพาะการตื่นตัวที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การนำเสนอนโยบายของพรรคการเมืองต่างๆ ในช่วงหาเสียงเลือกตั้งเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี การเลือกตั้งในครั้งนี้เกิดขึ้นภายใต้ฉากทัศน์และบริบทที่เฉพาะไม่ว่าจะเป็นกฎกติกาการเลือกตั้งที่ต่างไปจากปี พ.ศ. 2562 กล่าวคือ มีบัตรสองใบสำหรับเลือกแบบเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ

ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงลักษณะของบัตรที่ปรากฏเพียงแต่ตัวเลข และในส่วนบัญชีรายชื่อมีโลโก้พรรคที่เป็นสีขาวดำ ทำให้อาจจะแยกแยะได้ยาก รวมถึงการมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งจนนำมาสู่กระแสการเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การนับคะแนนของผู้คนจำนวนมากขึ้นกว่าในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562

นอกจากนั้นการเลือกตั้งครั้งนี้ยังอยู่ในห้วงสภาวะที่โซเชี่ยลมีเดียมีอิทธิพลต่อชีวิตและวิธีคิดของผู้คนมากยิ่งขึ้น รวมถึงสภาวะที่การเมืองในระดับชาติทำให้เห็นขั้วของพรรคการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้คนระหว่างขั้วฝั่งสนับสนุนและไม่สนับสนุนการสืบทอดอำนาจของพรรคที่นำโดยบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการก่อตัวและสนับสนุนการรัฐประหาร โดยผลของการเลือกตั้งก็ทำให้เห็นถึงพลวัตที่สำคัญ ไม่เพียงแต่ในระดับประเทศ หากแต่เป็นในพื้นที่ชายแดนใต้ด้วยเช่นกัน

ผลการเลือกตั้งที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2566 และ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้ประกาศรับรองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ครบ 500 คน ในวันที่ 19 มิถุนายน 2566 ระบุผลของพื้นที่ชายแดนใต้ ที่พรรคประชาชาติ ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มากที่สุด 7 ที่นั่ง ตามมาด้วย พรรคพลังประชารัฐ 3 ที่นั่ง ที่เหลือได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ 1 ที่นั่ง พรรคภูมิใจไทย 1 ที่นั่ง พรรครวมไทยสร้างชาติ 1 ที่นั่ง และในพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาที่ผู้คนบางส่วนนับว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ชายแดนใต้ / ปาตานี มี 2 เขตเลือกตั้ง ปรากฏว่า พรรคภูมิใจไทยได้ 1 ที่นั่ง และพรรคประชาธิปัตย์ได้ 1 ที่นั่ง ขณะเดียวกันการเลือกตั้งครั้งนี้ก็ได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบบัญชีรายชื่อที่เป็นคนชายแดนใต้หรือเกี่ยวข้องกับชายแดนใต้อีก 4 ที่นั่ง โดยได้จาก พรรคประชาชาติ 2 ที่นั่ง พรรคก้าวไกล 1 ที่นั่ง และพรรคเป็นธรรม 1 ที่นั่ง โดยภาพรวมผลการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่ต่างจากผลการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 มากนัก กล่าวคือ ไม่มีพรรคใดสามารถผูกขาดชัยชนะในพื้นที่นี้ได้ แม้ว่าพรรคประชาชาติที่วางตัวเป็นฝ่ายประชาธิปไตยจะได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มากที่สุดในการเลือกตั้งทั้งสองครั้งที่ผ่านมา แต่ยังพบว่ามีหลายเขตที่ผู้สมัครจากขั้วรัฐบาลเดิมสามารถชนะการเลือกตั้งได้เช่นเดียวกัน แต่มีข้อน่าสังเกตถึงผลการเลือกตั้งในส่วนของบัญชีรายชื่อซึ่งพรรคประชาชาติและพรรคก้าวไกล ได้คะแนนมาเป็นสองอันดับแรกในพื้นที่ชายแดนใต้ /ปาตานี

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาผลการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ที่ ดันแคน แม็กคาร์โก (2562) กล่าวว่า “นี่คือช่วงเวลาแปลกประหลาดสำหรับผู้ลงคะแนนเสียงชาวมลายูมุสลิม ใครคือคนที่พวกเขาควรมอบความไว้วางใจให้เป็นผู้แทนของตน? จะดีกว่าไหมถ้ายอมทำงานร่วมกับกองทัพและสถาบันอนุรักษ์นิยม หรือควรลงคะแนนเลือกนักการเมืองที่มีแนวโน้มมากที่สุดว่าจะต่อต้านขัดขืนการครอบงำจากกรุงเทพ?” ซึ่งประโยคดังกล่าวยังสามารถใช้ได้กับผลการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตในปี พ.ศ. 2566 นี้ แต่ทว่าหากตัดปัจจัยที่รบกวนการตัดสินใจของประชาชน อาจจะได้ผลการเลือกตั้งที่ต่างกันออกไป ดังเช่นที่เกิดกับผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อล่าสุดนี้

จากผลการเลือกตั้งที่ได้กล่าวข้างต้น จึงนำมาสู่คำถามวิจัยสำคัญว่า อะไรคือข้อสังเกตประการสำคัญที่พบจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี และผลเหล่านี้อาจนำไปสู่การขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพในพื้นที่อย่างไร อย่างไรก็ตามประเด็นนำเสนอในบทความชิ้นนี้เป็นข้อสังเกตและประเด็น

จากการเก็บข้อมูลในช่วงการเลือกตั้งเพียงเท่านั้น ซึ่งยังไม่ได้อยู่ในช่วงระยะเวลาของการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่หรือการเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่แต่อย่างใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ปรากฏในระหว่างการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2566 ของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกนักการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งสิ้น 8 ท่าน มีเกณฑ์คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครการเลือกตั้ง โดยพิจารณาจากพรรคการเมืองที่ต่างกันเน้นพรรคการเมืองหลักเป็นสำคัญ ในกลุ่มนักการเมืองคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 6 ท่านรวมถึงผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักวิชาการและภาคประชาสังคมที่ติดตามการเลือกตั้งอีกจำนวน 2 ท่าน นอกจากนั้นยังเน้นใช้วิธีการสังเกตการณ์ทั้งในแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในช่วงเวลาทั้งก่อนและหลังจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม โดยคำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยเพื่อให้มั่นใจว่าในระหว่างการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์รวมถึงนำเสนอผลของการวิจัยจะไม่กระทบกับผู้ให้ข้อมูลได้ หลังจากเก็บข้อมูลตามวิธีการข้างต้นประกอบกับข้อมูลจากเอกสารแล้วก็ได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จัดแบ่งหมวดหมู่และเขียนบทความฉบับสมบูรณ์โดยทำการวิเคราะห์ประเด็นถกเถียงที่เกี่ยวข้องผ่านแนวคิดเรื่องการเมืองเชิงอัตลักษณ์ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดหลักที่ใช้งานวิจัย

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

จากการเก็บข้อมูล พบว่ามีประเด็นสำคัญที่เป็นข้อสังเกตจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ในพื้นที่ชายแดนใต้ประกอบด้วย อัตลักษณ์ของผู้คนชายแดนใต้/ปาตานีกับการหาเสียง ข้อถกเถียงว่าด้วยความสำคัญของเงินกับการเป็นผู้สมัครในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี และ ข้อสังเกตความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ สำหรับประเด็นแรกเรื่อง **อัตลักษณ์ของผู้คนชายแดนใต้/ปาตานีกับการหาเสียง** อาจสามารถมองได้ถึง 4 มิติสำคัญ คือ ความเป็นมุสลิม ความเป็นมลายู ความเป็นผู้หญิงและการเป็นคนรุ่นใหม่

สำหรับ ความเป็นมุสลิม และ ความเป็นมลายู เป็นประเด็นสำคัญที่พบได้นับตั้งแต่การเลือกตั้งในปี 2562 โดยเฉพาะผ่านเวทีปราศรัยของพรรคประชาชาติ ซึ่งใช้เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ใช้ช่วงโค้งสุดท้ายปราศรัยโจมตีพรรคต่างๆ ที่มีนโยบายผิดหลักการของศาสนาอิสลาม โดยในการเลือกตั้งล่าสุดก็ยังคงพบว่าพรรคประชาชาติมีการใช้กลยุทธ์เดิมด้วยอยู่เช่นกัน กล่าวคือ ปราศรัยว่ามีนโยบายอะไรบ้างของพรรคอื่นๆ ที่ผิดหลักการของศาสนาอิสลาม อีกทั้งยังปราศรัยด้วยเนื้อหาที่ตอกย้ำให้ผู้ที่มาฟังตระหนักว่าเหตุใดถึงต้องเลือก

พรรคประชาชาติ โดยหยิบยกเหตุผลหลายประการซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม เช่น ผู้สมัครคนหนึ่งกล่าวว่า “เป็นเรื่องจำเป็นที่มุสลิมจะต้องเลือกพรรคอิสลาม หรือเลือกพรรคที่มีหัวหน้าเป็นมุสลิม ซึ่งมีเพียงพรรคประชาชาติเท่านั้นที่ตอบโจทย์เรื่องนี้” (สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2566)

ในมิตินี้จะพบข้อสังเกตที่น่าสนใจในช่วงการหาเสียง ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำเสนอความคิดที่เป็นประเด็นสนใจในพื้นที่ออนไลน์ ซึ่งในระดับประเทศโดยเฉพาะในช่วงโค้งสุดท้าย จะพบว่าเป็นการนำเสนอและข้อถกเถียงของกลุ่มผู้สนับสนุนพรรคเพื่อไทยและพรรคก้าวไกลเป็นหลัก แต่ในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ในสังคมออนไลน์เป็นการปะทะกันทางความคิดระหว่างผู้สนับสนุนพรรคก้าวไกลกับพรรคประชาชาติเป็นส่วนใหญ่ แม้จะปรากฏให้เห็นถึงการปะทะกับเรื่องกัญชาของพรรคภูมิใจไทยในช่วงแรก หากแต่เมื่อเข้าสู่ช่วงโค้งสุดท้ายก่อนวันเลือกตั้ง บทสนทนาในการหาเสียงแทบจะไม่ปรากฏในพื้นที่ออนไลน์สำหรับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้/ปาตานี

จากการสังเกตการณ์ในช่วงหาเสียงเลือกตั้งของผู้วิจัย พบว่าประเด็นถกเถียงเริ่มต้นจากเวทีปราศรัยของพรรคประชาชาติตั้งแต่เวทีแรกที่มีผู้ปราศรัยโจมตีนโยบายสมรสเท่าเทียม มีการกล่าวถึงนรกสวรรค์ ไปจนถึงการปกป้องลูกหลานชาวมลายูมุสลิมจากแนวคิดเสรีนิยมที่ผิดหลักการอิสลาม จนเกิดกระแสตีกลับในโลกออนไลน์จากคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำตามต่อพรรคประชาชาติ ที่คนกลุ่มหนึ่งมองว่ามีแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมถึงการเกณฑ์คนไปฟังการปราศรัย ตลอดจนประเด็นการซื้อสิทธิ์ขายเสียงที่ผิดทั้งกฎหมายและผิดหลักการอิสลาม ในขณะที่พรรคก้าวไกลยืนยันตลอดมาว่าไม่มีการแจกเงินใดๆ ขณะที่เวทีปราศรัยของพรรคก้าวไกลซึ่งจัดหลายเวทีในพื้นที่ชายแดนใต้ แม้จะไม่ได้พูดถึงหลักการศาสนา แต่พวกเขาเปรียบเทียบการซื้อสิทธิ์ขายเสียงว่าเหมือนการกินอุจจาระ ซึ่งพวกเขามองว่าแค่เปรียบเทียบแค่นี้ไม่ต้องอธิบายเพิ่มผู้คนก็คงเข้าใจได้ ขณะเดียวกัน ผู้สนับสนุนของทั้งสองฝ่ายในโลกออนไลน์มีการปะทะทางความคิดเรื่อยมาจนถึงหลังเลือกตั้ง

ในโลกออนไลน์ยังพบปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ เช่น ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ท่านหนึ่งของพรรคประชาชาติได้นำข้อเขียนบนเฟสบุ๊ค (Facebook) ส่วนตัวของผู้ใช้เฟสบุ๊ครายหนึ่ง มาโพสต์ (Post) บนเฟสบุ๊คส่วนตัวของเขา โดยมีรูปโล้โก้ของพรรคประชาชาติและพรรคก้าวไกล พร้อมคำบรรยาย มีใจความชี้นำให้มุสลิมเลือกพรรคประชาชาติมากกว่าพรรคก้าวไกล จนเกิดกระแสตีกลับจากคนรุ่นใหม่ในโลกออนไลน์จนผู้สมัครรายดังกล่าวต้องลบโพสต์นั้นทิ้งไป หรือกรณีมีผู้ใช้เฟสบุ๊ค (Facebook) รายหนึ่งโพสต์เปรียบเทียบนโยบายเกี่ยวกับมุสลิมของพรรคต่างๆ ผ่านไป 20 ชั่วโมง ผู้วิจัยพบว่า นโยบายของพรรคประชาชาติ มียอดกดถูกใจ (Like) 105 ครั้ง ยอดแบ่งปัน (share) 9 ครั้ง รวมไทยสร้างชาติ มียอดถูกใจ 85 ครั้ง ยอดแบ่งปัน 5 ครั้ง พรรคไทยภักดี มียอดถูกใจ 23 ยอดแบ่งปัน 1 ครั้ง พรรคชาติพัฒนากล้า มียอดถูกใจ 15 ครั้ง ยอดแบ่งปัน 1 ครั้ง พรรคภูมิใจไทย มียอดถูกใจ 37 ยอดแบ่งปัน 3 ครั้ง ส่วนพรรคก้าวไกล มียอดถูกใจมากกว่า 3,800 ครั้ง ยอดแบ่งปันมากว่า 9,200 ครั้ง ซึ่งในแง่หนึ่งแล้วก็อาจสะท้อนให้เห็นว่ามีมุสลิมในโลกออนไลน์จำนวนไม่น้อยที่สนับสนุนพรรคก้าวไกล และกำลังหาเหตุผลมารองรับการตัดสินใจดังกล่าว

ในกรณีนโยบายเกี่ยวกับมุสลิมของพรรคก้าวไกลที่ผู้ใช้เฟสบุ๊ค (Facebook) รายดังกล่าวโพสต์นั้น ไม่ได้ถูกระบุไว้ใน 300 นโยบายของพรรคก้าวไกล จนเกิดข้อสงสัยจากผู้คนจำนวนไม่น้อย จนวันต่อมาศูนย์นโยบายเพื่ออนาคตของพรรคก้าวไกล ได้ออกมาชี้แจงว่า “พรรคก้าวไกลได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ใช้สื่อสารกับพี่น้องมุสลิม โดยดึงมาจากนโยบายต่างๆ ใน 300 นโยบาย (เช่น ประเด็นสุหนัต มาจากนโยบายสุขภาพ ประเด็นฮัญจ์และอุมเราะห์ดึงมาจากนโยบายหวยใบเสร็จ) และปรับบริบทให้เหมาะสมกับพี่น้องมุสลิม เพราะฉะนั้น ข้อความดังกล่าวคือข้อความจริงจากพรรคก้าวไกล” (ศูนย์นโยบายเพื่ออนาคต, 2566) ทั้งนี้ หากจะกล่าวกันอย่างตรงไปตรงมา นโยบายสำหรับมุสลิมในโพสต์ที่มีการเปรียบเทียบกับอื่นๆ ของพรรคก้าวไกลเองก็ไม่ได้ระบุไว้ใน 300 นโยบายของพรรคตั้งแต่แรก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเสียงของมุสลิมก็มีความสำคัญไม่น้อย เพราะการที่พรรคก้าวไกลที่ให้ความสำคัญกับเรื่องความเสมอภาค แม้แต่เรื่องชายแดนใต้ก็ไม่ได้มีนโยบายพิเศษไปกว่าจังหวัดอื่นๆ นอกจากนโยบายยกเลิกการประกาศกฎอัยการศึกในชายแดนใต้ ซึ่งก็จะเหมือนกับจังหวัดอื่นๆ ที่ไม่ได้มีการบังคับใช้กฎหมายพิเศษนี้ แต่ทว่ากลับมีนโยบายเกี่ยวกับมุสลิมโดยเฉพาะออกมาในตอนท้ายของการหาเสียง

ในโลกออนไลน์ไม่ได้มีข้อถกเถียงประเด็นอนุรักษ์นิยมกับเสรีนิยมเท่านั้น แต่มีข้อถกเถียงในอีกหลายๆ ประเด็น เช่น กรณีที่ประชาชาติหาเสียงโดยใช้หลักการอิสลามนำในเวทีปราศรัย เมื่อมีผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ของพรรค โพสต์ในเฟซบุ๊ค (Facebook) ส่วนตัว ว่าสนับสนุนการจัดคอนเสิร์ต จนเกิดกระแสตีกลับอย่างแรงจากสายที่เน้นปฏิบัติตามหลักการศาสนา จนสุดท้ายผู้หลักผู้ใหญ่ในพรรคตลอดจนนักวิชาการอาวุโสต้องต่อสายให้ผู้สมัครรายดังกล่าวลบโพสต์นั้นทิ้งไป หรืออย่างกรณีที่รองโฆษกพรรคเคยให้ความเห็นว่าเห็นด้วยกับบุหรี่ไฟฟ้า จนผู้คนบางส่วนตัดสินใจและประกาศว่าจะกาไม่ประสงค์เลือกผู้ใดในการเลือกตั้งที่จะมาถึง เป็นต้น ในการเลือกตั้งที่ผ่านมา การที่ทุกพรรคการเมืองมีประเด็นที่อาจจะขัดต่อหลักการศาสนาก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ปรากฏคะแนนไม่ประสงค์เลือกผู้ใดจำนวนไม่น้อย เช่น ในหน่วยเลือกตั้งที่ผู้วิจัยสังเกตการณ์ตอนนับคะแนน 2 หน่วยเลือกตั้งที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ผลปรากฏว่าหน่วยแรกคะแนนไม่ประสงค์เลือกผู้ใดได้อันดับที่ 3 ของหน่วยดังกล่าว ส่วนอีกหน่วยคะแนนไม่ประสงค์เลือกผู้ใดได้อันดับที่ 4 โดยมีคะแนนมากกว่าผู้สมัครจากพรรคใหญ่หรือผู้สมัครที่เป็นบ้านใหญ่บางคนด้วยซ้ำ

นอกจากนั้น ยังมีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจสำหรับพรรคอื่น เช่น พรรคภูมิใจไทยมีผู้สมัครที่น่าสนใจ แต่นโยบายกัญชาเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้สมัครจากพรรคภูมิใจไทยไม่อาจจะชนะได้ ซึ่งน่าสนใจว่าในเขตที่พรรคภูมิใจไทยชนะเพียง 1 เขตในชายแดนใต้นั้น มีการจัดทำป้ายหาเสียงของผู้สมัครเองว่า ภูมิใจไทยต่อต้านกัญชาเสรี แต่สนับสนุนกัญชาเพื่อการแพทย์ โดยในกรณีของพรรคภูมิใจไทยเองก็มีการใช้บทสนทนากับผู้รู้ที่ได้รับการยอมรับในพื้นที่เพื่อรองรับการนำเสนอประเด็นเรื่องกัญชา แม้ว่าจะมีการออกมานำเสนอของบางกลุ่มที่มองว่าคำอธิบายที่พรรคใช้ไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ผู้รู้ท่านนั้นต้องการสื่อสารก็ตาม

ขณะที่คุตบะห์ (การบรรยายธรรม) ก่อนการละหมาดใหญ่วันศุกร์สุดท้ายก่อนการเลือกตั้งที่เคยเป็นหนึ่งใน กลยุทธ์สำคัญในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ของพรรคประชาติ ที่มัสยิดส่วนใหญ่ในพื้นที่บรรยายเนื้อหาเดียวกันซึ่งเป็นการชี้นำว่ามุสลิมควรเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบใด แต่กลับพบว่าคุตบะห์

สุดท้ายก่อนการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 เป็นคุตบะห์ปกติทั่วไป มีบางมัสยิดที่บรรยายเรื่องการเมืองกับอิสลาม แต่ก็เป็นเนื้อหาทั่วไปที่ไม่ได้ชี้นำไปที่พรรคใดพรรคหนึ่ง โดยบางมัสยิดเน้นย้ำถึงบาปใหญ่ของการให้และการรับริชวะห์หรือการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ส่วนหนึ่งอาจเพราะผู้ที่เขียนเนื้อหา คุตบะห์สุดท้ายก่อนการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ย้ายออกจากพรรคประชาชาติไปสังกัดพรรคอื่น ประกอบกับความมั่นใจของพรรคประชาชาติเองด้วย กระแสและโพล ณ ขณะนั้น ที่อาจไม่จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ดังกล่าวนี้แล้ว

สำหรับความเป็นมลายูซึ่งเป็นอัตลักษณ์หลักในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี พรรคการเมืองหลายพรรคให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก สิ่งที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการแต่งกายด้วยชุดมลายู โดยหลังการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ของพรรคประชาชาติทั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อทั้ง 7 ราย มีการแต่งชุดมลายูเต็มรูปแบบ ถ่ายรูปและทำโปสเตอร์หรือไวนิลขนาดใหญ่ติดในพื้นที่หลายๆ จุด ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) บางรายยังไม่ได้มีชุดมลายูเป็นของตนเอง แต่ใช้วิธีการไปเช่าตามร้านให้เช่าชุดสวยงาม ส่วนก่อนการเลือกตั้งปี 2566 ในมหกรรมมลายูรายาที่มีการนัดแต่งกายด้วยชุดมลายูของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่บริเวณหาดวาสุกรี อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ก็มีนักการเมืองจากหลายพรรคเข้าร่วมกิจกรรม เช่น พรรคประชาชาติ พรรคก้าวไกล พรรคเพื่อไทย พรรคเป็นธรรม พรรคภูมิใจไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรครวมไทยสร้างชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ หลายๆ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ อัตลักษณ์มลายูที่พรรคการเมืองให้การสนับสนุน เช่น การแข่งขันหรือประชันความงามของปินตูเฆอรบังหรือชุ้มประตูชัยในรูปแบบมลายู ในปีล่าสุดที่มีการให้รางวัลทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม ท้องที่ท้องถิ่น ตลอดจนโรงเรียนของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นต้น นอกจากนี้ เวทีปราศรัยของพรรคประชาชาติก็เลือกใช้ภาษามลายูในการปราศรัยเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนผู้เข้าร่วมฟังการปราศรัยของพรรคประชาชาติบางส่วนก็แต่งชุดมลายูเข้าร่วมฟังการปราศรัย นอกจากเวทีปราศรัยของพรรคก้าวไกล และพรรคเป็นธรรม ผู้สมัครบางส่วนก็เลือกใช้ภาษามลายูในการปราศรัย ตลอดจนเวทีดีเบตในระดับเขตก็เลือกใช้ภาษามลายูในการกล่าวถึงวิสัยทัศน์ของผู้สมัครแต่ละราย

อัตลักษณ์ถัดมาคือ ความเป็นผู้หญิง สำหรับประเด็นผู้หญิงกับการเมืองในชายแดนใต้ การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ยังคงมีข้อท้าทายที่ปรากฏ ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ไม่พบว่ามีผู้หญิงได้รับการคัดเลือกเป็นผู้แทนราษฎรไม่ว่าจะในแบบเขตหรือแบบบัญชีรายชื่อ อย่างไรก็ตามพบว่ามีผู้หญิงที่เข้าร่วมเป็นผู้สมัครในแบบเขตและมีบทบาทในช่วงการหาเสียงที่น่าสนใจ สำหรับคนแรกคือ แพทย์หญิงเพชรดาว โต๊ะมีนา ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากระบบบัญชีรายชื่อพรรคภูมิใจไทยในครั้งที่ผ่านมา และมีบทบาทในสภารวมถึงกรรมาธิการต่างๆ ไม่น้อย ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ลงสมัครในแบบเขต เขตที่ 1 จังหวัดปัตตานี หากแต่สุดท้ายก็ได้รับเสียงเป็นอันดับที่สอง รองจากผู้สมัครพรรคประชาชาติ ซึ่งมีคะแนนห่างกันไม่มากนักกับลำดับที่ 1 และคนที่สองที่มีบทบาทในการลงสมัครแบบเขต คือ อามีเน๊าะ อารง ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จากพรรคก้าวไกล เขต 1 จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีบทบาทของการทำงานสื่อในพื้นที่ชายแดนใต้ ซึ่งแม้ว่าจะได้รับเสียงเป็นลำดับที่ 4 หากแต่การปรากฏของผู้หญิงที่ไม่ได้มีภูมิหลังในการเป็นสมาชิกครอบครัวนักการเมือง หรือ มีทุนทางสังคมมากนัก ลงพื้นที่ในการหาเสียงอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น ก็เป็นพัฒนาการที่สำคัญไม่น้อย ดังที่ ผู้สมัครสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎรหญิงรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ในระหว่างหาเสียง เริ่มมีเสียงจากชาวบ้านว่า ตอนนี้ผู้หญิงลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้แล้วหรือ” นอกเหนือไปจากผู้สมัครทั้งสองท่านที่ได้ระบุข้างต้น ยังพบว่ามีผู้หญิงที่ขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมผ่านการทำงานภาคประชาสังคมได้อยู่ในบัญชีรายชื่อของหลายพรรคการเมืองด้วยเช่นกัน

ในการหาเสียงรอบนี้ไม่ค่อยมีคำถามต่อความเป็นผู้หญิงในการลงสมัครเพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส.ส.) หรือกระทั่งการรณรงค์หาเสียงที่มุ่งโจมตีความเป็นผู้หญิง ที่ไม่สามารถเป็นผู้แทนราษฎรได้ตามหลักการศาสนา อาจเนื่องด้วยจากการเข้าสู่ระบบการศึกษาที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิง การมีผู้หญิงในการเมืองระดับชาติที่มีบทบาทและนำเสนอผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบกับความพยายามของหลายฝ่ายในพื้นที่ที่ผ่านมา นับตั้งแต่การมีหนังสือรับรองของสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม ในการรับรองว่าผู้แทนไม่ได้มีนัยยะเหมือนกับการเป็นผู้นำในอิสลาม ที่แพทย์หญิงเพชรดาวใช้เป็นหลักสำคัญในการอธิบายเมื่อครั้งหาเสียงเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2549 รวมไปถึงมีงานวิชาการที่อธิบายประเด็นผู้หญิงกับการเป็นผู้แทนทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนา เช่น งานเรื่องข้อถกเถียงว่าด้วยการเป็นผู้นำทางการเมืองกับผู้หญิงมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ของ ยาสมิน ซัตตาร์ อิมรอน ซาเหาะ และอับดุลเอาว์วัล สิดิ (2564) และงานศึกษาเรื่อง บทบาทผู้หญิงมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่สาธารณะในบริบทของศาสนาอิสลาม จัดทำโดยกลุ่มเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (2566) อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า ค่านิยมหรือกรอบการมองทางสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ที่จะมองว่าผู้หญิงไม่ควรเป็นผู้แทนราษฎรจะหายไป ในระหว่างการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยและสอบถามประชาชนทั่วไปบางส่วน ยังคงพบว่าหากมีทางเลือกจะเลือกผู้สมัครชายมากกว่าหญิง แต่ก็เป็นปัจจัยสำคัญในลำดับที่รองลงมาจากพรรคการเมืองและทุนทางสังคมของผู้สมัคร

จากเวทีเสวนานักการเมืองสตรีชายแดนใต้: โอกาสและข้อท้าทายของผู้หญิงในพื้นที่ทางการเมือง ซึ่งจัดโดยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก่อนวันเลือกตั้ง มีข้อเสนอในการรณรงค์ส่งเสริมให้ผู้หญิงมีบทบาทในพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้นจากเวที เช่น การมีโรงเรียนนักการเมืองหญิงเพื่อรองรับการสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ รวมถึงบนเวทียังมีการพูดคุยที่มุ่งเน้นสนใจต่อนโยบายของพรรคต่างๆ ซึ่งทำให้พบว่าผู้หญิงมีความสามารถในการนำเสนอนโยบายมากกว่าเพียงแค่บทถกเถียงที่มองถึงเพียงการมีอยู่ของผู้หญิงในพื้นที่ทางการเมืองเพียงเท่านั้น ในมิตินี้เองจึงทำให้เห็นได้ว่าท้ายสุดแล้วแม้จะพบว่ามีพัฒนาการที่ดีขึ้นสำหรับการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในพื้นที่การเมือง หากแต่ยังคงจำเป็นที่จะหาแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้าสู่การทำงานในพื้นที่การเมืองรูปแบบต่างๆ และทำให้สังคมชายแดนใต้/ปาตานี ไม่เห็นถึงผลกระทบเชิงลบหรือทำให้รู้สึกว่าไม่ใช่เรื่องแปลกนักหากผู้หญิงจะมีบทบาททางการเมือง

อัตลักษณ์ถัดมาที่เห็นนัยสำคัญถึงพลวัตในการเลือกตั้งครั้งนี้ไม่น้อยคือ การเป็นคนรุ่นใหม่ ซึ่งหากพิจารณาจากกระแสจากภาพใหญ่ของประเทศจะพบว่าเห็นถึงคนหน้าใหม่ๆ ที่เข้าสู่การเมืองและสามารถเอาชนะบ้านใหญ่ได้ในหลายๆ ที่ แต่กระแสนี้อาจเริ่มปรากฏแต่ยังเห็นได้ไม่ชัดนักในกรณีของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี จากการสังเกตการณ์ของ ดันแดน แม็กคาร์โก ที่สะท้อนผ่านวงเสวนาเรื่อง ถอดบทเรียนการเลือกตั้งของประเทศไทยและตุรกี มองว่าพรรคประชาชาติเป็นพรรคของคนที่มีอายุมากและไม่มีความคิดหรือความสร้างสรรค์แบบใหม่ๆ

รวมถึงไม่เห็นนักการเมืองหน้าใหม่ที่โดดเด่นในพรรคประชาชาติซึ่งต่างจากกระแสที่เกิดขึ้นในระดับประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตการณ์และพิจารณาจากผลการเลือกตั้ง ผู้วิจัยพบว่า มีพัฒนาการที่น่าสนใจในมิตินี้ อย่างกรณี ผู้ชนะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เขต 1 จังหวัดยะลา ก็เป็นนักการเมืองหน้าใหม่จากพรรคประชาชาติและยังเป็นคนหนุ่ม นอกจากนี้ยังมี อาจารย์อับดุลเราะมัน มอลอ ที่ขึ้นเวทีปราศรัยของพรรคประชาชาติบ่อยครั้ง รวมถึงขึ้นเวทีดีเบตในเวทีใหญ่ๆ แทนแกนนำพรรคในหลายเวที นอกจากนี้กลุ่มคนรุ่นใหม่ของประชาชาติก็มีโอกาสได้ขึ้นเวทีปราศรัยในหลายๆ เวที และมีเวทีปราศรัยของตนเองในช่วงโค้งสุดท้ายก่อนเลือก แน่นอนว่าโดยภาพรวมแล้วผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ของพรรคประชาชาติ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาวุโส แต่อย่างไรก็ตาม คนรุ่นใหม่ก็มีพื้นที่ให้ได้ทำงานการเมืองพอสมควร สำหรับพรรคอื่นๆ ก็พบว่าให้ความสำคัญกับกลุ่มคนรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

สำหรับคนรุ่นใหม่ในพื้นที่มีการขับเคลื่อนที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกับพรรคการเมืองต่างๆ พรรคหนึ่งที่น่าสนใจและพบว่ามีกลุ่มอดีตนักศึกษาที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ได้เข้าไปร่วมขับเคลื่อนคือพรรคเป็นธรรม ที่มีการนำเสนอแนวคิดในเรื่องพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี อย่างน่าสนใจ

นอกจากนั้น ประเด็นถัดมา ยังพบว่า ก่อนการเลือกตั้ง 10 วัน พรรคประชาชาติ จัดเวทีปราศรัยใหญ่ทุกคืน คืนละ 1-2 จุด ครอบคลุมทุกเขตเลือกตั้งในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี โดยกำหนดจะจัดเวทีปราศรัยใหญ่สุดท้ายในเมืองปัตตานี 2 วันก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งพรรคการเมืองใหญ่ๆ ล้วนมีกำหนดปราศรัยใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครในวันเดียวกัน แต่ทว่าพรรคประชาชาติได้ยกเลิกเวทีปราศรัยใหญ่โดยให้เหตุผลว่าเวทีปราศรัยในแต่ละเขตมีประชาชนสนใจเข้าร่วมฟังการปราศรัยเป็นจำนวนมากแล้ว ซึ่งในแต่ละเวทีมีผู้เดินทางมาฟังการปราศรัยไม่ต่ำกว่า 5,000 คน ขณะที่บางเวทีมีผู้คนมาฟังปราศรัยหลายหมื่นคน ประกอบกับผลโพลสุดท้ายก่อนเลือกตั้งที่ระบุว่าพรรคประชาชาติจะกวาด 12 ที่นั่งจากทั้งหมด 13 เขต ส่งผลให้พรรคประชาชาติมั่นใจในกระแสของพรรคเป็นอย่างมาก จนประกาศยกเลิกเวทีปราศรัยใหญ่ในวันสุดท้าย แต่ในวันเดียวกันพรรคประชาชาติได้หันไปจัดเวทีปราศรัยย่อยเฉพาะกลุ่ม คือกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่พวกเขายังไม่มั่นใจว่าจะกวาดคะแนนจากคนกลุ่มนี้ได้หรือไม่ เพราะกระแสของพรรคก้าวไกลในระดับ ประเทศส่งผลต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ชายแดนใต้เช่นเดียวกัน

ประเด็นข้อสังเกตถัดมาคือ เรื่องข้อถกเถียงว่าด้วยความสำคัญของเงินกับการเป็นผู้สมัครในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ในช่วงสองวันสุดท้ายก่อนเลือกตั้ง เป็นช่วงที่กระแสเรื่องการใช้เงินกลับมาเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญอีกครั้ง เมื่อพบว่ามีการพูดกันของชาวบ้านว่า “กระสุนได้เดินเข้ามาถึงในพื้นที่แล้ว” ซึ่งพบว่า หัวคะแนนเริ่มขยับดำเนินงานของตัวเอง ในขณะที่หัวคะแนนบางรายที่เก็บข้อมูลบัตรประชาชนของชาวบ้านไว้จำนวนหนึ่ง แต่เมื่อไม่ได้รับเงินก็หลบออกจากพื้นที่ เพราะเกรงว่าชาวบ้านจะมาทวงตามที่เคยให้สัญญาไว้ ขณะเดียวกันหัวคะแนนบางรายก็เปลี่ยนไปเทคะแนนให้กับผู้สมัครที่เงินเดินทางมาถึง ส่งผลให้ในหลายๆ เขต ประชาชนต่างออกมาลุ้นกันว่าระหว่างกระแสกับกระสุน ท้ายที่สุดแล้ว ผู้คนจะเลือกผู้สมัครจากพรรคที่มี “กระแสมาแรง” หรือเลือกผู้สมัครที่ “ยิงกระสุนแรง”

จากการสังเกตการณ์และสอบถามประชาชนของผู้วิจัย พบว่ามีบางส่วนจะรับเงินจากผู้สมัครของพรรคอื่นๆ ที่ให้เงินเยอะกว่า เพราะใกล้จะเปิดเทอม มีภาระค่าใช้จ่ายมากมายในช่วงเวลานี้ หลายคนมีการวิพากษ์ถึงกลุ่มคนที่ตั้งคำถามต่อการรับเงินว่า กลุ่มคนที่ออกมารณรงค์ไม่รับเงินเป็นกลุ่มที่มีเงินเดือนอยู่แล้ว ไม่เข้าใจกลุ่มคนที่ต้องหาเช้ากินค่ำ อย่างไรก็ตามก็พบว่ามีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ออกมาส่งเสียงต่อต้านการแจกเงินของนักการเมืองอย่างเปิดเผย โดยบางส่วนตั้งข้อสังเกตว่าการกำหนดให้วันเลือกตั้งอยู่ในช่วงก่อนเปิดเทอมเพียงหนึ่งวันมีเจตนาซ่อนเร้นหรือไม่

ผลการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งก็ออกมาอย่างที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น โดยจังหวัดยะลา พรรคประชาชาติสามารถชนะแบบแลนด์สไลด์ได้ยกจังหวัด ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งมองว่า “ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระสุนของพรรคต่างๆ ไม่ได้เข้าถึงจังหวัดยะลามากเท่าจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส” แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงเกิดขึ้นว่าผู้สมัครที่ให้เงินจำนวนมากไม่ใช่ทุกคนที่ได้รับชัยชนะ เพราะฉะนั้นอาจจะเชื่อมร้อยไปสู่การมองว่าเงินจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกไม่ได้ แต่ในแง่หนึ่งแล้วเมื่อพูดคุยกับผู้สมัคร หัวคะแนนและประชาชนก็ยังพบว่า สำหรับการเลือกตั้งแบบเขต มีการใช้เงินในการเลือกตั้งของหลายพรรค ในบางเขตอาจสามารถเห็นได้ว่ามีผลต่อการตัดสินใจของผู้คนบางกลุ่ม แต่ก็ยังพบว่ามีปัจจัยอื่นๆ ประกอบที่ส่งผลให้ผู้คนเลือกผู้สมัครด้วยเช่นกัน ขณะที่ผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อต่างออกไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากหัวคะแนนส่วนใหญ่ไม่ได้บอกว่าให้กาหมายเลขอะไร เพราะเกรงว่าจะสับสนกับหมายเลขของผู้สมัครแบบแบ่งเขต โดยหัวคะแนนต้องการทำคะแนนให้กับผู้สมัครให้ได้ตามที่เขาได้รับปากไว้ ซึ่งไม่เกี่ยวกับคะแนนของพรรค โดยผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อปรากฏว่า พรรคประชาชาติได้อันดับที่ 1 ตามมาด้วยพรรคก้าวไกลที่ได้อันดับที่ 2 การที่พรรคประชาชาติได้คะแนนปาตี้ลิสต์มาเป็นอันดับที่ 1 เป็นเรื่องที่ไม่เกินความคาดหมาย เพราะผลการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตพรรคประชาชาติก็ได้มากที่สุด แต่การได้อันดับที่ 2 ของพรรคก้าวไกลเป็นประเด็นที่น่าสนใจไม่น้อย ซึ่งก็เป็นไปในทิศทางเดียวกับกระแสทั่วประเทศที่พรรคก้าวไกลชนะการเลือกตั้งแบบปาตี้ลิสต์ใน 43 จังหวัด ส่วนที่เหลือได้อันดับที่ 2 ทุกจังหวัด

ในแง่นี้แล้วแม้ว่า ข้อถกเถียงในพื้นที่ต่อเรื่องเงินจะมีเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังคงเป็นไปในลักษณะที่บทความเรื่อง ริชวะห์กับการเลือกตั้งในพื้นที่ชายแดนใต้: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ ของ อิมรอน ยาสมิน และ อับดุลเอาว์วัล (2564) ได้ตั้งข้อสังเกตโดยสรุปไว้ว่า “แม้ว่าในตัวบทของหลักการจะไม่เป็นที่อนุญาตแต่ในการปฏิบัติจริงมักจะมีการ “เลี่ยงบาลี” เพื่ออ้างความชอบธรรมของการจ่ายริชวะฮ์อยู่จนเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในสังคม ด้วยหลักคิดที่ว่าหากสามารถเข้าสู่พื้นที่การเมืองได้แล้วจะเป็นประโยชน์มากกว่า ประกอบกับค่านิยมทั่วไปในสังคมยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน”

ประเด็นสุดท้าย คือ **ข้อสังเกตความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่** ในการเลือกตั้งที่ผ่านมาพบว่ามีเรื่องราวที่น่าสนใจเกิดขึ้นในพื้นที่หลากหลายประการ นับตั้งแต่เรื่องเวทีดีเบตในพื้นที่ชายแดนใต้ หรือการประชันวิสัยทัศน์ของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่ส่วนใหญ่จัดโดยสำนักสื่อช่องต่างๆ ซึ่งในระดับประเทศเห็นได้ชัดว่าพรรคก้าวไกล แสดงบทบาทในเวทีและช่วยเพิ่มกระแสนิยมให้พรรคก้าวไกล โดยในโลกออนไลน์ผู้สนับสนุนพรรคตัดท่อนที่สำคัญๆ ไปเผยแพร่ด้วยความสมัครใจจนกลายเป็นกระแสในพื้นที่ออนไลน์ โดยเฉพาะผ่านช่อง

ทาง TikTok นำไปสู่การเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “หัวคะแนนธรรมชาติ”

ในพื้นที่ชายแดนใต้เองมีหลายเวทีดีเบตที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน ซึ่งเวทีแรกเป็นการประชันวิสัยทัศน์เกี่ยวกับสันติภาพปาตานี จัดโดยเครือข่ายสื่อและภาควิชาการ ตามมาด้วยอีกหลายๆ เวที เช่น เวทีประชันวิสัยทัศน์ของผู้สมัคร สตรี จัดโดยเครือข่ายผู้หญิงฯ ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ ม.อ.ปัตตานี เวทีพูดคุยประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน จัดโดย แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย และเครือข่ายวิชาการ เวทีพูดคุยประเด็นเกี่ยวกับนโยบายการศึกษา จัดโดยเครือข่ายโรงเรียนเอกชน เป็นต้น

ส่วนการประชันวิสัยทัศน์ของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง การเลือกตั้งล่าสุดนี้ มีเพียง 2 เขตเลือกตั้งเท่านั้นที่มีการจัดดีเบตประชันวิสัยทัศน์ของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้ คือ เขต 4 จังหวัดปัตตานี (อำเภอสายบุรี อำเภอปะนาเระ อำเภอกะพ้อ และอำเภอไม้แก่น) และ เขต 3 จังหวัดยะลา (อำเภอกรงปินัง, อำเภอบันนังสตา, อำเภอธารโต และอำเภอเบตง) ซึ่งทั้งสองเวทีข้างต้นถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่เพราะจัดโดยคนในชุมชนกันเองที่นำโดยเยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยเวทีดีเบตที่เขต 4 จังหวัดปัตตานี จัดที่อำเภอสายบุรี นำโดย เยาวชนคนรุ่นใหม่จากคณะกรรมการกลางแห่งประชาคมกะลาพอและเครือข่าย ส่วนเวทีดีเบตที่ เขต 3 จังหวัดยะลา นำโดย ภาคีเครือข่ายกลุ่มคนรุ่นใหม่บันนังสตา

การดีเบตสามารถสะท้อนถึงความเสมอภาคของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่มีโอกาสได้นำเสนอวิสัยทัศน์ในเวลาที่เท่าๆ กัน ไม่ว่าจะมาจากพรรคใหญ่หรือพรรคเล็ก รวมถึงประโยชน์ที่ประชาชนได้รับประกอบการตัดสินใจในการเลือกผ่านการสื่อสารวิสัยทัศน์ของผู้ที่เสนอตัวจะเป็นตัวแทนของพวกเขา การดีเบตยังเน้นรูปแบบในการจำกัดเวลา เพื่อให้ผู้สมัครนำเสนอเนื้อหา ไม่ทันโจมตีคู่แข่ง นับได้ว่าเป็นจุดที่น่าสนใจในการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบใหม่ในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี

ขณะเดียวกันการเกิดขึ้นของพรรคเป็นธรรม ก็เป็นที่พูดถึงอย่างมากในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ด้วยกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โดยตรงอย่างไปตรงมาและมีข้อเสนอหรือนโยบายที่แหลมคมชัดเจน โดยแกนนำและผู้สมัครจำนวนมากของพรรคเป็นธรรมเคยร่วมงานกันมาก่อนในพรรคไทยสร้างไทย ก่อนจะแยกตัวออกมาและมาร่วมงานกันในพรรคเป็นธรรมอีกครั้ง ขณะเดียวกันสมาชิกและผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ของพรรคเป็นธรรมจำนวนไม่น้อยเคยเป็นอดีตสมาชิกของพรรคอนาคตใหม่มาก่อน โดยภายหลังจากเวทีดีเบตแรกที่เป็นการเปิดศึกประชันวิสัยทัศน์สันติภาพ พรรคเป็นธรรมก็ถูกพูดถึงในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีอย่างกว้างขวาง และในอีกหลายๆ เวทีดีเบต ตัวแทนของพรรคเป็นธรรม ก็โดดเด่นในการแสดงวิสัยทัศน์เป็นอย่างมาก แต่ผลการเลือกตั้งพบว่า พรรคเป็นธรรมได้คะแนนในพื้นที่น้อยกว่าที่ผู้คนคาดการณ์ไว้ อาจเพราะลงสนามการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ช้ากว่าพรรคอื่นๆ แต่เมื่อเสียงจากทั่วประเทศที่ส่งผลให้พรรคเป็นธรรมได้เก้าอี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มา 1 ที่นั่ง เช่นเดียวกับพรรคการเมืองที่หยิบได้หมายเลข 1–6 ที่ได้เก้าอี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) พรรคละ 1 ที่นั่ง ประกอบกับในอนาคตหากได้ร่วมรัฐบาลกับพรรคก้าวไกลและได้อยู่ในคณะทำงานกระบวนการสร้างสันติภาพ คาดว่าอนาคตพรรคเป็นธรรมจะเป็นพรรคที่น่าสนใจมากกว่าเดิมไม่น้อย ทั้งนี้ การที่แกนนำพรรคเป็นธรรมมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัวกับคนทำงานสื่อก็ช่วยหนุนเสริมให้สามารถอยู่ในกระแสของสังคมได้มากกว่านักการเมืองคนอื่นๆ อีกด้วย

ขณะเดียวกันการเปิดตัวของเลขาธิการพรรคเป็นธรรมในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ตั้งแต่การจัดงานสืบสานงานสืบแสง ตลอดจนการให้สัมภาษณ์ต่างๆ จนผู้คนจำนวนไม่น้อยเข้าใจว่า กัณวีร์ สืบแสง เลขาธิการพรรคเป็นธรรม เป็นหลานหรือคนรุ่นหลานของ นายแพทย์เจริญ สืบแสง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) คนสำคัญของจังหวัดปัตตานีในอดีต จนได้มารู้ในภายหลังว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ เพียงแค่นามสกุลเหมือนกันเท่านั้น และการที่ผู้สมัครส่วนใหญ่ของพรรคเป็นธรรมมาจากกลุ่มปาตานีบารู ซึ่งหลังการเลือกตั้งประธานกลุ่มปาตานีบารู ถูกหัวหน้าพรรคเป็นธรรมถอดถอนออกจากตำแหน่งรองเลขาธิการพรรค และสมาชิกของปาตานีบารูที่ได้รับคะแนนเลือกตั้งแบบแบ่งเขตสูงสุดของพรรคถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งรองโฆษกพรรค ด้วยเหตุผลของการแสดงความเห็นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดอนาคตตนเองของผู้คนในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ตลอดจนการดึงตัวแทนจากกลุ่มอื่นมาทำงานด้านสันติภาพให้พรรคแทน อาจส่งผลกระทบและเกิดข้อท้าทายต่อการดำเนินงานของพรรคเป็นธรรมในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีในอนาคตได้

นอกจากนั้นในบรรยากาศภาพรวมก็พบความตื่นตัวของภาคประชาสังคมในการทำงานร่วมกับพรรคการเมืองในรูปแบบต่างๆ มากยิ่งขึ้น ตั้งแต่การให้ความรู้กับผู้คน จัดกิจกรรมกับผู้สมัคร รวมถึงการมีผู้ที่ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคมเดิมได้ผันตัวเป็นผู้สมัครในสัดส่วนที่มากขึ้นกว่าในปี 2562 อย่างมีนัยสำคัญ ตลอดจนการหาเสียงรณรงค์เรื่องสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ก็นับเป็นเรื่องที่ถูกหยิบยกมาตั้งแต่กระบวนการหาเสียงมาจนถึงกระบวนการหลังเลือกตั้ง ซึ่งตัวแทนจากพรรคก้าวไกล พรรคประชาชาติ และพรรคเป็นธรรม รวมถึงพรรคร่วมที่มีการหารือว่าจะจัดตั้งเป็นรัฐบาลชุดต่อไป หากไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นระหว่างทางก็ทำให้เห็นถึงความจริงจังต่อการมีพลเรือนในการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการพูดคุย รวมถึงการสร้างสันติภาพในมิติอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ ทวีลักษณ์ พลราชม และวิลาสินี โสภาพล (2565) ระบุว่า นักการเมืองชายแดนใต้แทบไม่มีบทบาทในเจรจาพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขบนโต๊ะเจรจา ตลอดจนงานวิจัยของ อิมรอน ซาเหาะ และยาสมิน ซัตตาร์ (2563) ที่มองว่านักการเมืองควรมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพเพราะประชาชนเลือกมาเป็นตัวแทนของประชาชนจึงควรเข้ามาอยู่ในวงพูดคุยสันติภาพ จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าในกระบวนการขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่จะเป็นอย่างไรต่อไป และนโยบายหลักๆ ที่แต่ละพรรคได้หาเสียงไว้จะสามารถเกิดขึ้นจริงได้หรือไม่ เนื่องจากเป็นนโยบายที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและปรับเปลี่ยนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการยุบ กอ.รมน. การยุบ ศอบต. การยกเลิกกฎหมายพิเศษต่างๆ เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

โดยสรุปแล้ว การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 เป็นอีกหนึ่งห้วงเวลาที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในพื้นที่ สำหรับพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี การเลือกตั้งในครั้งนี้ทำให้เห็นว่า มีลักษณะเฉพาะไม่ว่าจะเป็นการเมืองเชิงอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบตั้งแต่ความเป็นมุสลิม ความเป็นมลายู ซึ่งบทสนทนาก็ชวนย้อนกลับไปคิดถึงการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งยาสมิน และ อิมรอน (2022) ที่ตั้งข้อถกเถียงว่าจะทำอย่างไรให้การเมืองเป็นพื้นที่ที่มีพื้นที่สำหรับเชื้อชาติและศาสนา และทำอย่างไรให้พื้นที่ทางการเมืองไม่ขัดแย้งต่อหลักการของศาสนา แนวคิดการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่มักจะถูกมองว่าถึงที่สุดแล้วการมีคุณค่า

ร่วมกันของกลุ่มคนและขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องสิทธิบางประการอาจนำไปสู่การแบ่งระหว่าง “ความเป็นเรา” กับ “ความเป็นอื่น” ดังนั้นแล้วการทำให้อัตลักษณ์หนึ่งสามารถคงอยู่พร้อมกับการไม่สร้างความเป็นอื่นขึ้นมาเป็นข้อท้าทายที่น่าสนใจไม่น้อย ความเป็นเราและความเป็นอื่นนี้ยังอาจหมายรวมถึงการคิดถึงอัตลักษณ์อย่างความเป็นผู้หญิง และความเป็นคนรุ่นใหม่ได้เช่นกัน

นอกจากนั้นแล้วการใช้เงินของนักการเมืองและหัวคะแนนก่อนการเลือกตั้งที่แม้ว่าจะส่งผลหรือไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้คนที่อาจหาข้อสรุปได้ยากนั้น แต่สามารถเห็นได้ว่าหลายพรรคและผู้สมัครหลายคนยังคงจำเป็นต้องใช้เงินในการเลือกตั้งและยังมีผู้คนที่พร้อมจะรับเงินดังกล่าว ทั้งนี้ ประเด็นที่น่าสนใจคือการให้เงินก่อนการเลือกตั้งยังส่งผลให้เกิดบัตรเสียจำนวนมาก กล่าวคือ ประชาชนที่รับเงินมาจากหัวคะแนนของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) 2 คน ก็จะกากบาทให้กับทั้ง 2 หมายเลข โดยผู้สังเกตการณ์การนับคะแนนเลือกตั้งจากหลายๆ หน่วยเลือกตั้ง ยืนยันว่ามีบัตรเสียที่เป็นไปในลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่น้อย

การเลือกตั้งในครั้งนี้ยังทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ใหม่ๆ เช่น การเกิดพรรคเป็นธรรมที่สามารถพูดคุยในเรื่องประเด็นความมั่นคงในพื้นที่ได้อย่างตรงไปตรงมามากยิ่งขึ้น การมีนโยบายของพรรคการเมืองระดับชาติที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการสันติภาพในพื้นที่มากขึ้น ไปจนถึงการเห็นองค์กรภาคประชาสังคมสนับสนุนและมีส่วนร่วมในพื้นที่ทางการเมืองเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามผลของการเลือกตั้ง ก็ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีเอง ยังคงมีคำถามสำคัญต่อพรรคก้าวไกลที่ได้รับที่นั่งมากที่สุดในระดับประเทศต่อประเด็นท้าทายทางด้านหลักการศาสนา ดังที่ ดันแคน แม็กคาร์โก ได้ตั้งข้อสังเกตใน การเสวนาเรื่อง ถอดบทเรียนการเลือกตั้งของประเทศไทยและตุรกี ซึ่งเป็นวงชวนพูดคุยถึงข้อสังเกตจากการเลือกตั้งในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ต่อการเลือกตั้งในพื้นที่ชายแดนใต้ว่า มีบรรยากาศทางการเมืองที่มีความเฉพาะ โดยที่กระแสของพรรคก้าวไกลหรือเพื่อไทยที่เกิดกับพื้นที่อื่นๆ ระดับชาติของประเทศไทยไม่ได้ส่งผลต่อพื้นที่ชายแดนใต้ แต่ผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคก้าวไกลมาเป็นอันดับ 2 ก็ทำให้ชวนคิดได้ว่ายังคงมีกลุ่มคนที่พร้อมจะเลือกในสิ่งที่เป็นไปตามกระแสเดียวกับภาพใหญ่ของประเทศ ในขณะเดียวกันสำหรับพื้นที่ชายแดนใต้ก็พบว่ายังคงมีคนอีกกลุ่มที่ยังคงไม่เห็นถึงความเกี่ยวข้องของการเมืองต่อชีวิตจึงมีเหตุผลในการเลือก เช่น การเป็นผู้มีอิทธิพล เป็นคนที่เคยช่วยเหลือ พบเห็นในงานต่างๆ ของชุมชน ไปจนกระทั่งการเลือกเพราะได้รับเงินจึงเลือกตอบแทน เป็นต้น สภาวะเช่นนี้ ดันแคน แม็กคาร์โก ให้ความเห็นว่าในกรณีของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีพบสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางการเมือง (Political Dilemma) เมื่อการเป็นชนกลุ่มน้อย แง่หนึ่งแล้วการมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองระดับชาติเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อขับเคลื่อนประเด็นให้เห็นผลได้ แต่อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่เป็นข้อกังวลหลักของคนในชายแดนใต้ต่อการเลือกพรรคในระดับชาติ โดยเฉพาะพรรคก้าวไกล เช่น ประเด็นสมรสเท่าเทียม สุราก้าวหน้า เป็นต้น

สิ่งที่เป็นข้อน่าสังเกตหากมองเปรียบเทียบกับการเลือกตั้งในประเทศตุรกีที่เกิดขึ้นในวันเดียวกัน ซึ่งพบว่าการขับเคี่ยวกันอย่างดุเดือดได้ทำให้เกิดความชัดเจนของปรากฏการณ์การแบ่งขั้วออกเป็นสองของประชาชนในมุมมองแบบกระแสนิยมทั่วไปที่ปรากฏให้เห็นได้ในสื่อสำนักพิมพ์ชื่อดังของโลกตะวันตกถูกตีความว่าเป็นการต่อสู้ของกลุ่มเอาเผด็จการและกลุ่มที่ไม่เอาเผด็จการ ในขณะที่มุมมองของสื่อในกระแสมุสลิมทั่วไปโดยเฉพาะ

ในประเทศไทยคือการต่อสู้ของการเมืองสายอิสลามและสายเซคคิวลาร์ ถึงแม้มุมมองที่แตกต่างเหล่านี้จะมีด้านที่สะท้อนภาพความจริงในรูปแบบการฉายภาพจากจุดยืนที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามก็พบว่ามีกระแสการพูดคุยถึงความเป็นเสรีนิยม และความเป็นอิสลามไม่น้อย หากแต่การเมืองในประเทศตุรกีได้ชี้ชวนทำให้เห็นว่าการมองเพียงขั้วปะทะระหว่างความเป็นเสรีนิยมและความเป็นอิสลามอาจจะเป็นการให้ข้อสรุปที่ง่ายจนเกินไป เนื่องจากภายใต้การขับเคลื่อนการเมืองด้านอัตลักษณ์และอุดมการณ์ของผู้คนประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่นในกรณีของตุรกีอาจประกอบด้วยการมีพรรคร่วมฝั่งที่ถูกมองว่าเผด็จการและใช้หลักการศาสนาอิสลามเป็นหลักก็ประกอบด้วยกลุ่มพรรคและคนที่มีทั้งสายคิดที่มีอุดมการณ์แบบชาตินิยมรวมถึงมีหลักคิดความเป็นเสรีนิยมในบางด้าน ในขณะที่พรรคร่วมฝ่ายตรงข้ามเองก็อาจมีองค์ประกอบทั้งกลุ่มที่เป็นเคมาลิสต์ เน้นเสรีนิยม เน้นอิสลามนิยม ไปจนถึงกลุ่มที่ต่อต้านผู้อพยพ เป็นต้น

ประเด็นลักษณะเดียวกันนี้หากย้อนกลับมามองถึงการเคลื่อนไหวในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ก็มีมิติที่ซับซ้อน แม้ว่าอาจจะสามารถแบ่งกลุ่มของขั้วอุดมการณ์ได้ชัดเจนกว่ากรณีของประเทศตุรกี หากแต่ก็อาจจะยังไม่ชัดเจนถึงความเชื่อมร้อยนโยบายของแต่ละพรรคไปสู่การมองเป็นเรื่องถูกหรือผิดทางศาสนาได้ ขณะเดียวกันหากสังเกตจากตัวผู้สมัครก็จะพบว่ามีผู้สมัครชาวมลายูมุสลิมที่มีอุดมการณ์อิสลามนิยมและมีอุดมการณ์มลายูนิยมตัดสินใจสังกัดพรรคการเมืองที่อยู่ในฝ่ายสืบทอดอำนาจ ในทางกลับกันพรรคการเมืองที่แสดงออกถึงความเป็นอิสลามนิยมและมลายูนิยมก็เลือกผู้สมัครที่มีลักษณะของผู้ที่มีอิทธิพลหรือผู้ที่ประกอบธุรกิจสีเทาลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในนามพรรค ขณะเดียวกันวาทกรรมปาตานีคือระเบียงแห่งโคลอมเบียที่นักการเมืองอาวุโสเคยกล่าวไว้ในช่วงของการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 ก็ยังสามารถใช้ได้เช่นเดียวกันจากผลการเลือกตั้งของบางเขตในครั้งล่าสุดนี้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีอดีตนักรบของขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีได้รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อดำเนินงานช่วยเหลือพรรคการเมืองบางพรรคในช่วงของการหาเสียงก่อนเลือกตั้งในครั้งล่าสุดนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกประการ คือ ในช่วงของการหาเสียงก่อนการเลือกตั้งพรรคประชาชาติได้วิพากษ์วิจารณ์นโนบายสมรสเท่าเทียมของพรรคก้าวไกลว่าผิดหลักการของศาสนาอิสลามอย่างไรในเกือบทุกเวทีปราศรัย แต่ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อต้องร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล พรรคประชาชาติกลายเป็นผู้ที่จะต้องมาอธิบายและตอบคำถามเกี่ยวข้องกับมุสลิมและนโยบายสมรสเท่าเทียมของพรรคก้าวไกลแทน

ประเด็นการเปลี่ยนผ่านทางสังคม หากพิจารณาจากผลการเลือกตั้งในแต่ละเขตแล้วจะพบว่า ในบางเขตผู้สมัครที่มีอุดมการณ์เพื่อพัฒนาสังคมสามารถเอาชนะผู้สมัครจากบ้านใหญ่หรือผู้สมัครที่บ้านใหญ่หรือผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุนหรือสามารถเอาชนะผู้สมัครที่ใช้เงินจำนวนมากได้ บางเขตเลือกตั้งก็พบว่าผู้สมัครหน้าใหม่หรือคนรุ่นใหม่ซึ่งอยู่ในพรรคใหญ่หรือพรรคที่มีกระแสแรงสามารถเอาชนะ ส.ส.เดิมที่อยู่ในพรรคใหญ่ได้ ขณะเดียวกันบางเขตเลือกตั้งผู้สมัครที่ใช้เงินจำนวนมหาศาลก็สามารถเอาชนะผู้สมัครที่อยู่ในพรรคที่มีกระแสดีกว่าได้ หรือหลายเขตเลือกตั้งพบว่าผู้ชนะการเลือกตั้งมาจากผู้สมัครที่มีเครือข่ายท้องถิ่นอุปถัมภ์เช่นเดิม และยังไม่มีผู้สมัครที่เป็นคนธรรมดาที่สามารถชนะการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตยังคงไม่มีความเปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งต่างจากการเลือกตั้งแบบปาร์ตี้ลิสต์ที่มีผลการเลือกตั้งต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามหากมองข้ามผู้ชนะการเลือกตั้งและอันดับรองลงมาให้ลึกลงไป

จะพบว่า ในบางเขตเลือกตั้งผู้สมัครที่เป็นคนธรรมดาสามารถได้ลำดับที่ 3 ด้วยคะแนนหลายพันคะแนน โดยที่ในเขตเดียวกันผู้สมัครที่มาจากบ้านใหญ่ อยู่ในพรรคใหญ่และเคยเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ซึ่งเคยได้คะแนนมากกว่าสี่หมื่นคะแนน แต่ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้คะแนนเพียงไม่กี่ร้อยคะแนนเท่านั้น ส่วนหนึ่งเพราะเงินถูกนำไปใช้ในเขตเลือกตั้งใกล้เคียงที่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากกว่านั้นเอง

ส่วนการเปลี่ยนผ่านที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ก่อนการเลือกตั้งปี 2566 ภาคประชาสังคมมีความพยายามที่จะให้ความรู้เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งแก่ประชาชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดรายการ Wartani Politics Talk มากกว่าร้อยตอนที่มีการวิเคราะห์การเมืองไทยด้วยภาษามลายูถิ่น หรือการจัดรายการ Politic Move ที่ทำหน้าที่ตระเวนสัมภาษณ์ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ทั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อให้ประชาชนได้รู้จักและรับรู้ถึงแนวคิดต่างๆ ของผู้สมัคร ประกอบการตัดสินใจของประชาชน หรือรายการ santai talk ที่เป็นการพูดคุยการเมืองแบบสบายๆ อย่างตรงไปตรงมา แต่ประเด็นแหลมคมและเข้าถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่จำนวนมากในพื้นที่ และอีกหลากหลายความพยายามที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ล้วนส่งผลต่อการเมืองในการเลือกตั้งครั้งล่าสุดนี้และในอนาคตที่จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไปแล้ว โดยเฉพาะนายทุนหรือผู้ที่ใช้เงินจำนวนมากแต่กลับไม่อาจชนะการเลือกตั้งได้หรือสามารถเอาชนะการเลือกตั้งได้แต่ไม่สามารถอยู่ฝ่ายรัฐบาลได้ อนาคตอาจลังเลที่จะใช้เงินจำนวนมากอีก หรือแม้กระทั่งหัวคะแนนที่อนาคตจะดำเนินงานยากกว่าเดิมเพราะประชาชนรู้เท่าทันแล้ว

ทั้งนี้ เป็นที่น่าจับตามองว่า อนาคตของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ภายใต้พรรคที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาได้ในอนาคตนั้น จะเป็นอย่างไร จะสามารถทำให้นโยบายที่มีการหาเสียงไว้สามารถเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้หรือไม่ หากพรรคก้าวไกลซึ่งเป็นพรรคที่มีจำนวนสมาชิกผู้แทนราษฎรมากที่สุดสามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างไร หรือหากเป็นพรรคอื่นๆ ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลแทนจะส่งผลอย่างไร ประเด็นที่จะเกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลใหม่นี้ จะเป็นอีกส่วนสำคัญที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมในช่วงการเลือกตั้งของผู้คน ตลอดจนแนวทางการหาเสียง และการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองที่ปรับเปลี่ยนไปอีกครั้งในการเลือกตั้งครั้งถัดไปหรือไม่ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่น่าจับตาในการเลือกตั้งครั้งถัดไปคือความเปลี่ยนแปลงของผู้คนทั้งวัยและวิธีคิด ซึ่งในอนาคตอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาพการเมืองของพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานีได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดันแคน แม็กคาร์โก (2562). การเมืองปาตานี: หลายโฉมหน้าในการเลือกตั้ง 2562. *วารสาร Kyoto Review of Southeast Asia*, ISSUE 28.

ทวีลักษณ์ พลราชม และวิลาสินี โสภาพล. (2565). บทบาทของนักการเมืองชายแดนใต้: การต่อสู้เพื่อสันติภาพชายแดนใต้บนพื้นที่การเมืองระดับชาติ. *วารสารความขัดแย้งและสันติศึกษาปีที่*,1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน.

ยาสมิน ซัตตาร์ และอิมรอน ซาเหาะ ,(2563). *พื้นที่ทางการเมืองแบบเป็นทางการของผู้หญิงมลายูมุสลิมชายแดนใต้: บทบาท โอกาส และข้อท้าทาย*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ยาสมิน ซัตตาร์, อิมรอน ซาเหาะ และอับดุลเอาว์วัล สิดิ. (2564). ข้อถกเถียงว่าด้วยการเป็นผู้นำทางการเมืองกับผู้หญิงมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้. *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,* 12(1),27-42.

สามารถ ทองเฝือ และเอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2562). *การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 : จังหวัดปัตตานี*. สถาบันพระปกเกล้า.

อิมรอน ซาเหาะ และยาสมิน ซัตตาร์. (2563). *พลวัตการเคลื่อนไหวของนักการเมืองมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

อิมรอน ซาเหาะ, ยาสมิน ซัตตาร์ และอับดุลเอาว์วัล สิดิ. (2565) ริชวะฮ์กับการเลือกตั้ง: จากหลักการอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้. *วารสารวาระการเมืองและสังคม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*,(1), 39-56.

Faculty of Political Science, Prince of Songkla University (2566). ถอดบทเรียนการเลือกตั้งของประเทศไทยและตุรกี. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.facebook.com/PoliticalSciencepnpsu/videos/282970690853965.

Think Forward Center – ศูนย์นโยบายเพื่ออนาคต. (2566). นโยบายสำหรับมุสลิมของพรรคก้าวไกล. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.facebook.com/photo/?fbid=553761130260404&set=a.244439731192547

ภาษาอังกฤษ

Sattar, Y., & Sahoh, I. (2022). Malay Muslim Politicians' Movements Amid the Deep South Unrest in Thailand. *Journal of Muslim Minority Affairs,* 42(1), 100-116.

Utarasint, D. (2018). *Voices and Votes Amid Violence: Power and Electoral Accountability in Thailand's Deep South*. Doctoral Thesis, The Australian National University.